

М. Абдуллаева

**“ЎЗБЕК ТИЛИ ВА АДАБИЁТИ ТАРИХИ,
ТАДРИЖИЙ ТАРАҚҚИЁТИНИНГ
ЎРГАНИЛИШИ: НАТИЖАЛАР ВА
МУАММОЛАР”**

**РЕСПУБЛИКА ИЛМИЙ – АМАЛИЙ
АНЖУМАНИ МАТЕРИАЛЛАРИ**

ЖИЗЗАХ - 2021

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

ЖИЗЗАХ ДАВЛАТ ПЕДАГОГИКА ИНСТИТУТИ

**“ЎЗБЕК ТИЛИ ВА АДАБИЁТИ ТАРИХИ, ТАДРИЖИЙ
ТАРАҚҚИЁТИНИНГ ЎРГАНИЛИШИ:
НАТИЖАЛАР ВА МУАММОЛАР”**

Республика илмий – амалий анжумани материаллари

Жиззах 2021 йил 3 апрель

Жиззах 2021

чукур аҳамият касб этади. Шу муносабат билан адабиёт ва танқидчилигимиз ва маънавиятимиз учун ҳам муҳим бир ҳолатга эътибор қаратиш лозим. Баъзи таниқли танқидчи ва адабиётшуносларимизнинг мақола ва тадқиқотларида бадий асар тили масаласига деярли эътибор берилмаслигини оқлаб бўлмайди. Бу маънавий тафаккуримиздаги бир кемтиклик саналади.

Тил шундай бир кўзгуки, унда бадий адабиётнинг барча фазилат ва қудрати акс этади. Дарҳақиқат, сўз илоҳий бир неъмат. Ҳар бир ижодкорнинг дард-қувончи, ўй-тафаккури, унинг бор таланти ва аъмоли ҳам, энг аввало, сўзида намоён бўлади. Навоий ва унга издош бўлган улуғ адиб-мутафаккирлар ҳамиша миллий тилимиз софлиги ва равнақи учун фаол курашган. Бу билан ҳам ўзларининг ватанпарварлик бурчини адо этишган. Олимларимиз фахр билан айтганидек, “она тилимизни севишда, ардоқлашда, ҳимоялашда қанча авлодларга йўл кўрсатган буюк Навоийнинг туркий тилимиз шаъни ва тақдири учун мардона кураш олиб борганига ҳар қанча ҳавас қилсак ва ундан ўрнак олсак, арзийди”.⁵ Улуғ адибларнинг тилимиз жонкуяри сифатидаги серқирра фаолияти ўзбек тилининг давлат тили сифатидаги нуфузи ва мавқеини тубдан ошириш ва миллий тилимизнинг равнақи йўлида жонбозлик қилиши ҳар бир зиёли ижодкорнинг юксак ватанпарварлик бурчига айланган пайтда ижодий бир намуна бўлиб хизмат қилади. Донишмандлар айтганидек, тоғ чўққилари юксаклиги олисдан қаралганда, янада яққолроқ кўзга ташланади. Бу ташбеҳни ўзбек тилимизнинг давлат тили сифатидаги нуфузи ва мавқеи тўғрисидаги Фармонга нисбатан ҳам қўллаш мумкин. Бу тарихий Фармоннинг ҳалқимиз маданияти ва ёш авлоднинг камолоти учун нечоғлик катта ижтимоий-сиёсий ва тарбиявий аҳамиятга эга экани йиллар ўтган сари янада равшанроқ намоён бўли шубҳасиздир.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Икромов А. Избран. соч. в 3т-х. т.2, Т.:1973. с.515.
2. Чўлпон. Адабиёт надир. Т.:1994.57-б.;
3. Абдулла Қодирий. Диёри бақр. Тошкент. Янги аср авлоди. 22-б.
4. Тоғай Мурод. Ёш қаламкашларга тилақларим. Бу дунёда ўлиб бўлмайди. Т.:2001.196-б.
5. Собиров А. Сўз бойлигимизнинг сергак посбони. А. Навоий ва XX1аср. Т.:2018.266-б. Жумаев Н. Давлат тили нуфузи ва мавқеи.- “Тил ва адабиёт таълими”, №1.2020.

ТИЛ ВА АДАБИЁТ-МИЛЛАТ КЎЗГУСИ

Қозоқбой Йўлдошев, проф, Тошкент ДЎТАУ,

XX аср бошларида миллат тушунчасининг тил бирлиги, ҳудуд бирлиги, бозор бирлиги, маданият бирлиги, руҳ бирлиги сингари қатор белгилари бор эди. Шиддатли глобаллашув бугунга келиб, бу бирликларнинг тўрттасини йўққа чиқарди. Ҳозир ёлғизгина тил миллатнинг миллатлигини сақлайдиган кўрғон бўлиб турибди. Агар шу бирлик ҳам бой берилса, очун бўйича этник қиёфасизлик юзага келади. Шу боис бугун тил ҳар доимгидан ҳам кўпроқ ҳимоя ва парваришга муҳтож. Закий ўзбек халқи учун тил фақат алоқа воситаси, коммуникация қуроли бўлибгина қолмаган. Азалдан

миллатимиз тилга ахборот бериш, алоқа қилишдан ташқари, тилак, муомала-муносабат, орзу-истак сингари яна кўпгина ҳолатларни ифода лайдиган сирли ва илохий ҳодиса тарзида ёндашиб келган. Халқимиз сўзни ўта нозик ҳис этган, уни жуда ўйлаб, эҳтиёткорлик билан ишлатган. Сўзнинг тўғрилигидан ҳам кўра, унинг ўрнида ва керагидай айтилиши муҳим саналган. Шу боис боболаримиз имкон қадар ёмон маъноларни англатувчи сўзларни қўлламасликка, уларни юмшокроғи билан алмаштиришга уринганлар. “Ўлим”, “қасал” сўзлари деярли ишлатилмаган. “Фалончи оламдан ўтибди, қайтиш қилибди” ёки “бўмай қопти” деган. Фаросатли ўзбек “қасал бўлдим” ё “қасал экан” демасдан, “тобим қочди”, “мазам бўлмади” ёхуд “тумов лабди” каби юмшатовчи сўзларни қўллаган. Худди шу каби ўзбек аёлини “хотиним”, аёли эркагини “эрим” демаган. Улар “келинчагим”, “аёлим”, “онаси”, “келинингиз”, “синглингиз”, “опангиз” ёхуд “куёвим”, “хўжайиним”, “отаси”, “укангиз”, “акангиз”...дея атаганлар. Тилимиздаги мана шу табиий майинлик (эвфемизм) ўрнини Кунботишга хос пардасизлик эгаллапти. Ҳолбуки, тилнинг бузилиши руҳнинг бузилишига олиб бориши маълумдир.

Оммавий маданият қайбир даражада омманинг маданийлашувига туртки беради. Гап ана шу маданийлашувнинг сифат ва савияси қандайлигида. Агар бу маданийлашув миллий илдизлардан озикланган ҳолда очун тамаддунига хос эзгу жиҳатларни ўзига сингирса, миллатнинг даражаси юксалади. Мабодо, маданийлашув кўр-кўрона таклидга асос ланиб, ўзгаларга эргашиш йўсинида борса, шаксиз, маънавий таназзул юз беради. Мана, ўзбек тили давлат тили сифати да қонун ҳимоясига олинганига ҳам ўттиз бир йил бўлди. Очик айтиш керакки, ўтган давр мобайнида миллий тилнинг тараққиёти учун қилинган ишлардан кўра ҳали қилинмаганлари кўпроқлигича турибди. Ёмони шундаки, тилимиз қўлланишининг кенгайиши ва ривожига бирор ташқи омил эмас, балки кўпроқ ички факторлар тўсиқ бўлмоқда. Оммавий ғурурсизлик, миллий кадриятларимизга нисбатан лоқайдлик ўзбек тилининг қўлланиш доираси кенгайиши, ифода тарзининг сайкал топишига халақит бермоқда.

Тил миллат тафаккури ва руҳиятининг даражасини аниқ акс эттирувчи барометрдир. Ҳар қандай миллат руҳияти ва тафаккурининг савияси ягона миллий тилнинг мавжудлиги ва жамият аҳлининг ундан қай йўсин фойдаланаётгани билан белгиланади. Агар тил ўз миллий қонуниятлари асосида ривожланаётган бўлса, миллий руҳият ва тафаккур ҳам соғлом ўсиш жараён ини кечираётган бўлади. Агар тилда унга ёт унсурлар кўпайиб кетса, миллий тафаккур ва руҳият ўз илдизидан узоқлашгани ойдинлашади. Ачинарлиси шундаки, бугунга келиб ўзбек тилини бошқалардан эмас, ўзбек лардан ҳимоя қилишга тўғри келмоқда. Миллий тили ҳолатига оммавий бепарволик, ундан фойдаланишдаги савиясиз лик ва пала-партишлик, кўпчилик расмийларимиз даги ғурурсизлик, ҳужжатларни ўзбекчалаштиришдаги эринчоқлик ва укув сизлик тилнинг қўлланиш кўлами торайишига олиб келмоқда. Ўз тилига эътиборсизлик ва нописандлик кенг тарқалганлиги мустақил юртнинг аҳолисида ҳали фикр ва руҳият эркинлиги тўла қарор топмаганини кўрсатади.

Шу ўринда бирор этнос чин маънода миллат бўлиши учун бир тилда сўзлашиши кераклигини ҳам таъкидлаш лозим. Ҳар қандай этнос аҳли ўзаро битта адабий тилда сўзлаша бошлаган вақтдан бошлаб миллат саналади. Афсуски, ўзбек миллати ҳақида бундай деб бўлмайди. Чунки кўпчилик ўзаро алоқа-аралашувда, матбуот воситаларида кўпроқ ўз шеvasини ишлатишга ружу қўйиб бормоқда. Ҳатто юқори лавозимдаги айрим

расмийлар ҳам ҳеч бир хижолат бўлмай, шевада сўзлайдилар. Адабий тилни қўллаш фақат нутқ одобига доир масала эмас, балки миллатнинг бирлиги ва бутун лигини кўрсатиш омили экани уларни мутлақо ўйлантирмайди.

Ҳар қандай катта ёмонликлар майда нуқсонлардан бошланади. Шу боис кундалик маиший турмушдаги “майда” бўлиб туюладиган жиҳатларга ҳам эътибор қаратган маъкул. Чунончи, шаҳару кишлоқлардаги деярли барча ўзбек “тушлик” деган қадимий ўзбек сўзини қўйиб, ёшасига “обед” деган бегона сўзни ишлатади. “Кўким”, “чикит” тушунчалари “мусор”; “кўприк” эса “мос” сўзлари билан ифодаланади. Шаҳару кишлоқларни “дом, чайхана ё магазин продается”, “под офис сдаётся”, ёхуд “Мы открылись” тарзидаги битиклар эгаллаган. Ҳовли, чойхона, маркетларнинг мижозлари ва оларман лари ҳам ўзимизнинг одамлар. Лекин зеҳниятимизга сингиб кетган эълон ва лавҳалар русча ёзилиши керак деган тушунчадан қутулиб бўлмаяпти.

Турли объектларнинг бегона сўзлар билан номланаётгани аҳоли орасида ўзбек тилининг мавқеи пастлигини кўрсатувчи яна бир далилдир. Сон-санок сиз тўйхона, емакхона, офисларнинг “Версаль”, “Флоренция”, “Касабланка”, “Диодора”, “Боти”, “Висбун”, “Исидора” ва ҳк. тарзда аталиши одамларимиз даги миллий рухнинг сустигини кўрсатадики, бунга бефарқ қараш мумкин эмас. Бунинг устига масъул депутатлар ҳам “Нурафшон”, “Яшнобод”, “Янги ҳаёт” сингари сунъий ва чайналган жой номларини кўпайтирмоқда.

Янги имло коидалари мукаммал йўсинда ишлаб чиқилмагани ҳақида кўп гапириляпти. Аммо коидаларнинг ўзидаги нуқсонлар камлик қилгандай, бу борадаги “нау-хау”лар ҳам аҳволни янада оғирлаштиришга сабаб бўлмоқда. Чунончи, асрлар давомида боболар қўлаб келган «Бешоғоч» сўзини кейинги вақтда, ҳатто матбуотда ҳам «Бешёғоч» тарзида “тўғри”лаб ёзиш расм бўлган. Форсча «дарахт» сўзининг асл ўзбекчаси «оғоч» экани, у қирқилгандан кейингина «ёғоч»га айланиши мумкинлиги ўйлаб кўрилмаяпти. Бешта ёғоч ҳеч қачон кўчада муқим турмайди. «Оғоч» эса бошқа гап. Гуркираб ўсаётган беш туп оғоч ўша жой учун, аввал, мўлжал бўлиши, кейинчалик унинг отига айланиши мумкин. «Сариоғоч», “Кўшоғоч”, “Учтол”, “Беш терак” топонимлари шундан далолат беради. Аллома Фитрат «Шарк» шеърида:

“Оғочлари яшил кийимлар кийган,

Терилишар топингани Тангрига”,-деб ёзади.

Маълумки, “ёғоч”да яшил кийим бўлмайди, бундай либосни у “оғоч” эканида кийиши мумкин.

Тилдаги “замонавий янгилик”лардан яна бири нарсаларнинг аниқ миқдори айтилгач ҳам “лар” кўплик қўшимчаси қўшилиши билан боғлиқ. Энди радио-телевизорда ҳам, газета-ойбитикларда ҳам “ўн бешта болалар”, “йигирмата отлар”, “саккизта уйлар” каби ифода қўлланиши оддий ҳолга айланди. Ҳолбу ки, ўзбек тилида кўшлик қўшимчаси бирдан ортик, аммо миқдори аниқ бўлма ган нарса-ҳодисаларни ифодалашда қўшилади. Шунингдек, яқиндан бошлаб жорий қилинган яна бир хатолик кенг ёйилмоқда: мактаб, боғча, қарор ё фармонларнинг тартиби кўрсатилган рақамдан сўнг, яна “сон” сўзини ёзиш ҳам оммалашиб кетяпти. 22-мактаб эмас, “22-сонли мактаб”... Нега? Ахир тартиб сони одам, нарса ёки ҳодисанинг тартибини билдиради-ку. Тилимизда: *“Қишлоғимиздан чиққан биринчи чемпион ёки иккинчи олим”*,- дейи шади. Аммо *“Қишлоғимиздан чиққан биринчи сон чемпион ёки иккинчи сон олим”* дейилмайди. Ёки “14-бет” “Б.14” шаклида ёзилиши қонунлаштирилиб, саводхонлик эмас, саводсизлик ортапти. Ёмони

шундаки, бундай хатоликлар тўғри ёзувни сиқиб чиқармоқда. Чунки аксар ҳолатларда бу хил ғализликлар “юқори”дан келадиган ҳужжатларда учрайди. Чамаси, юқори ташкилотлар ўз рутбасини имло қоидаларидан ҳам юқори, деб билади.

Нимагадир, биз оддий ва одатий нарса-ҳодисаларни ҳам бошқа тиллардан кириб келган сўзлар билан ифода лашга ўчмиз. Эҳтимол, бу ҳол бир замонлар боболаримизнинг бошқа туркийларга қараганда, илмий тил бўлмиш араб чага, сарой тили саналган форсчага яқинроқ, халқнинг жўн, жайдари сўзлашув тилидан баландроқ турганини билдирган. Лекин бугунга келиб, бу ҳолатлар фазилатликдан иллатга, ўзликдан йироқлашиш сабабига айланди. Натижада, минглаб ўз сўзларимиз ўрнига арабий, форсий сўзлар қўлланилади. Масалан, “соҳиб”, “молик”, “кафт”, “лунж”, “гўшт”, “даво”, “ҳамшира” ва бошқ. Ҳолбуки, уларнинг “эга”, “олақон”, “урт”, “эт”, “эм”, “эмбека” каби туркий шакллари ёнгина миздаги қардошлар тилида фаол ишлатилади.

Бизда ўзга тилдан ўзлашган сўзларнинг аслидагидай ишлатилишига уриниш ҳам тилимизнинг ривожига тўсиқ бўладиган тутумлардан бири. Бу муаммога анча йиллар аввал атоқли шоиримиз Эркин Воҳидов ҳам эътибор қаратган эди: “Четдан кирган сўзларни халқимиз ашлақачон ўз тилига мослаб олган. Биз доктор, машина, стакан, рюмка деб ёзсак ва айтишга уринсак-да, халқ дўхтир, мошина, истакон, румка деб ишлатади ва англаб-англамай халқро қоидаларга амал қилади. Билъакс, тилшунос олимлар сунъий қоидалар билан ўз она тилимиз қонуниятига ҳам, халқро қонуниятга ҳам зид иш тутадилар.” Ўзбекларнинг барчаси “мачит” дейди, лекин негадир матбуотда “масжид” шаклида қўлланади. Арабча “масъул”, “аъло”, “маърифат”, “эътибор” сингари тутукли сўзларни ҳам ўзбеклар тутуксиз талаффуз қилади. Айримлар, ҳатто ўзлашган сўзларнинг “астойдил” эмас, “аз таҳти дил”, “удда” эмас, “ухда” тарзида ишлатилиши мақбул лигини айтишади. У ҳолда сўз ўзлашган бўладими ё биз ўзгалашган бўламизми?

Бизда бегона тилдан кирган сўзки бор, тўғри-нотўғрилигига қарамай, қўллаверишга ружу қўйилган. Чунончи, болалар дам оладиган жой “оромгоҳ” дейилади. Ҳолбуки, форсча бу сўз фақат “гўристон” маъносидагина ишлатилади. Тириклар дам оладиган маскан бундай атамаслиги керак. Раҳматли профессор Бегали Қосимов домла бу ҳақда алоҳида мақола ҳам ёзди. Лекин бу бировга чивин чаққанча таъсир қилгани йўқ. “Услуб”, “услубчи” сўзларининг қўлланишида ҳам шу ҳолни кўриш мумкин. Маълумки, “услуб” сўзи бирор ижодкор асарларининг ўзига хослигини таъминлайдиган турли илмий-эстетик унсурлар йиғмасини англатади. Расмий ва илмий адабиётларимизда эса бу сўз “метод”, “усул” сўзларининг муқобили сифатида қўлланилади ва шундан келиб чиқиб, “методист” тушунчаси “услубчи” сифатида “ўзбекча”лаштирилади. Услуб касб бўлмагани каби фақат услуб яратиш билан шуғулланадиган мутахассис бўлиши ҳам имконсиздир. Буни “йўриқчи” тарзида қўллашни мутасаддилар ўйлаб кўрсалар бўларди.

Айримлар тилни халқ яратади, бинобарин, қайси сўзни қаерда ва қандай ишлатишни ҳам ўзи билади деб даъво қилишни яхши кўришади. Ҳолбуки, халқ – илоҳий-интеллектуал неъмат бўлмиш тилнинг истеъмолчиси. Халқ тилни яратган тақдирда ҳам, ўз тилида яратган ва бегона сўзларни ҳуда-беҳудага тикиштирмаган бўларди. Ўзбек ҳамиша ўқимишли одамларга эргашиб, улардай бўлишга интилиб яшаган. Халқ, азбаройи, ойдинларига ишончи ва ҳурмати боис, уларга тақлидан ўз тилига жуда кўп бегона сўзлар киритилишига йўл қўйган. Чиндан ҳам, халқ у ёки бу ўринда қайси сўзни қўллаш ёки унинг ўрнига қандай муқобилини топиш кераклиги ҳақида бош қотириб ўтирмайди. Бу-миллат олимлари, адиблар, журналистлар ва ўқитувчилар зиммасидаги юмуш. Азалдан

китобга яқин, ўқимишли миллат бўлган ўзбекнинг нутқига ўзга тиллардан кўп сўзлар кириб қолгани табиий ҳол. Лекин бу ҳолни қоидага айлантириш худди ўз чегарасига бепарволик қилган, унга ким кириб, ким чиқишини назорат қилмаган юртга ўхшаб, бир куни заволга элтади.

Шу ўринда биздаги имло қоидалари ўзбек тилига эмас, балки тил имло қоидаларига бўйсундирилгани миллий тил тараққиётига салбий таъсир кўрсатаётган асосий омил эканини ҳам таъкидлаш лозим. Оламдаги аксарият тилларнинг имло қоидаларини тайин этишда кўпроқ фонетик тамойилларга амал қилинади. Негаки, тил нутқда, сўзланганда воқелик ка айланади, моддийлашади. Тилнинг стихияси, асл қудрати сўзлашувда намоён бўлади. Сўзларнинг айтилиши билан ёзилишида айричалик бўлмаса, миллатнинг саводхонлик даражаси тез юксалади. Бизда эса бунинг тескараси: тилнинг норматив талаблари ўзбек тили ва ўзбекнинг нутқига хос белгиларни эмас, балки қоидали ишлаб чиққанларнинг истак ларини акс эттирган. Оқибатда ўзбек ўз тилининг табиатига бегона бўлган қоидаларга бўйсунушга мажбур қилинган. Бу каби ножоиз ҳолатларнинг илдизи, миллий тилга хос бўлмаган жиҳатлар қоидалаштирилиб, тилнинг асл белгиларига аҳамият бермасликнинг сабаби, асосан, ўзбек тилига сингармонизм, яъни товушлар уйғунлиги хослигини ҳисобга олмас ликдай ноилмий қарашда. Ўзбек тили ўзга туркий тилларга хос бошқа барча хусусиятларга эга-ю, фақат сингармонизм унга бегона деган ёндашув ўзбек адабий тилини нафақат қардош туркий тиллардан, балки ўз шевалардан ҳам узоқлаш тирмоқда. Бу-масаланинг бир жиҳати. Иккинчи томондан, сингармонизмни ҳисобга олмаслик натижасида товушлар тизими камбағаллашиб, шаклдош сўзлар сунъий равишда кўпайтирилиб, тилимиз омонимик тилга айланиб бормоқда.

Сингармонизм – тилда товушлар уйғунлиги мавжудлигини англатадиган ҳодиса. Ўзбек тили нафақат унли, ҳатто, ундош товушлар ўртасида ҳам гармония бўлишини талаб қилади. Сингармонизм ўзбек тилидаги унли товушларнинг сони худди қардош козоқ ва қорақалпоқлардаги каби камида тўққизталигини тан олишни тақозо этади. Ҳолбуки, бугунги ўзбек адабий тилида унлиларнинг маълум фоизигина ўз ҳарфий ифодасига эга бўлиб, нутқ амалиётида фаол қўллан аётган “**Ә**”, “**Г**”, “**Ы**”, “**Ү**”, “**Ө**” унлилари учун ҳарфлар белгиланмаган. Лекин тил шундай қудратли ижтимоий-маънавий феноменки, товушларга махсус белги берилмагани билан унга хос хусусиятлар йўқолиб кетмайди. Шунинг учун ҳам каерда яшашига карамай, бугунги ўзбек танадаги муча ва “**Ўтиб ол**” деган буйруқ феълини англатувчи “**Ўт**” билан майса ва олов маъноларидаги “**Ўт**” сўзларини, шунингдек, “**Ўзбек**” ва “**Ўтин**” сўзларидаги “**Ў**” товушларини бир хил талаффуз қилмайди. “Емоқ-емак”, “ишламоқ-ишламак”, “кутмоқ-кутмак”, “эринчоқ-эринчак” каби кўплаб ҳолатларда ўзбек тили да сингармонизм борлиги ва уни бузиш мумкин эмаслиги яккол кўринади. Бу сўзлар жуфтлигидаги сўнгги унлилар алмашса, ундошлар ҳам алмаштирилиши кераклиги ёки аксинча бўлиши ўзбек адабий тилидаги товушлар оҳангдошлиги қатъий қонуният эканини кўрсатади. Аммо буни имло қоидалари муаллифлари тан олишмайди.

Тилимизда йиллар давомида нотўғри қўлланиб келинганидан хатолиги билинмай кетган сўзлар ҳам бор. Чунончи, “сўтмоқ ва сўкмоқ” сўзлари кўпинча ўрни алмаштириб қўлланилади. Масалан, “*Онам кўйлакнинг чоки ни сўкди*” шаклида ёзилишига кўникканмиз. Ҳолбуки, чок “сўкилмайди”, балки “сўгилади”. Шунингдек, “сурмоқ ва суртмоқ” сўзларини қўллашда ҳам шу ҳол кўзга ташланади. “*Юзига уна сурди*”, деб ёзилади. Қизлар юзига уна ни сурмайди, балки суртади. “Қурт ва қурут” сўзларини иплатишда ҳам шу хил хатоликка йўл қўйилади. “Қурт” жонли бир хашарот ни англатса, “қурут”

куритилган суг маҳсулотини билдиради. Нарсанинг баҳоси баландлигини билдирувчи “қиммат” билан баҳонинг ўзини англаувчи “қиймат”, ўлчам маъносидаги “мезон” сўзи билан мавсумни англадиган “мийзон” сўзларини қўллашда ҳам шу хил хатоликларга йўл қўйилади. Бу борада бизга кўп асрли адабиётимиз, кўплаб қомусий илмий-адабий асарлар ва изоҳли луғатларимиз муҳим манба ва ўзига хос бир дастур бўлиб хизмат қилиши мумкин.

Аmmo...тилимиз тақдири ҳақида ўзгача қарашлар ҳам бор.

Компьютер валийлари томонидан шу аср охирига бориб йўқолиб кетиши бапшорат қилинган 30 та миллий тил орасида бизнинг неча минг йиллик тарих га эга ўзбек тилимиз ҳам кўрсатилган. Шу сабабли ҳам ушбу маколамизда танқид ва нолиш оҳанги бироз кучайди. Умид қиламизки, компьютер башо ратчилари адашган бўлиб, ўзбек тили ўз тараккиётининг истикболли йўлидан мангулик сари боришда давом этавергай. Зеро, эркесвар ва маърифатпарвар халқи миз қалбини офтоб янглиғ мунаввар этиб турган бу юксак ишонч тилимиз, адабиёт ва маънавиятимиз ривожини йўлида тоғдай таянч бўлган кудратли заминга-тарихий ҳақиқатга асослангандир. Донишмандлар айтганидек, тоғ чўққиларининг юксаклиги олисдан каралганда, янада яққолроқ кўзга ташланади. Бу ташбеҳни Президентимизнинг “Ўзбек тилининг давлат тили сифатидаги нуфузи ва мавқеини тубдан ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 2019 йил 21 октябрдаги Фармониға нисбатан ҳам қўллаш мумкин. Ўзлигини англаган бутун бир миллатнинг хоҳиш-иродаси ва асрий орзула рини ифодалаган бу тарихий Фармон халқимиз онгу тафаккури, маданияти ва ёш авлод камолоти учун нечоғлик катта ижтимоий-сиёсий ва тарбиявий-эстетик аҳамиятга эга эканлиги йиллар ўтган сари яққолроқ намоён бўлиши шубҳасиз.

фойдаланилган адабиётлар:

1. Алишер Навоий. Муҳокамат ул-луғатайн. Т.2014. 2.Абдулла Қаҳҳор. Асарлар. 6-т. Т.1971.
2. Чўлпон. Яна олдим созимни. Т. 1991. 4.Эркин Воҳидов. Сўз латофати. Т.2018.
3. Ўзбек тилининг изоҳли луғати.5 жилдлик.3-ж.Т.2007. 6.Миртожиев М.Ўзбек тили семасиологияси. Т.2010. ⁷Шукур Курбон.Шоирнинг янги кадами.Тўра Мирзо.333 учамак.Т.:Мумтоз сўз.2017.

МУНДАРИЖА

1	<i>Ш.С. Шарипов.</i> КИРИШ СЎЗИ.....	3
2	<i>У. Қосимов.</i> Миллий ўзликни англаш ва маънавий ривожда адабиётнинг ўрни.....	4
3	<i>Қ. Йўлдошев.</i> Тил ва адабиёт-миллат кўзгуси.....	7
I. ЎЗБЕК АДАБИЁТШУНОСЛИГИ, ТАНҚИДЧИЛИГИ ВА БАДИИЙ МАҲОРАТ МАСАЛАЛАР		
4	<i>З.Пардаева.</i> Роман мушоҳадага чорлайди.....	13
5	<i>М.Абдуллаева.</i> Тарихий насрда анъанавий мотивлар.....	17
6	<i>М.Ражабова.</i> Алишер Навоий ижодида арус тимсолининг бадиий талқинлари.....	20
7	<i>Нарзикулов.М.</i> Руҳи кезар осмонимда.....	22
8	<i>Ш.Дониёрова.</i> “Адабиётни яхлитликда тасаввур қиламан” (Академик Наим Каримов билан суҳбат).....	26
9	<i>Ү.Каримова.</i> Tarixiy haqiqat va badiiy tasvir qiyosiy tahlil ko'zgisida.....	29
10	<i>N. Soatova, G.Donaboyeva.</i> Shuhrat va folklor.....	32
11	<i>М.Пирназарова.</i> Омон матжон лирикасининг ғоявий-бадиий хусусиятлари.....	35
12	<i>Д. Салимова.</i> Ойдин Хожиева шеърини бадиий жозибадорлиги.....	38
13	<i>Н.Янгибоева.</i> Ижодкор лабораториясини ўрганиш эҳтиёжи(Шукур Холмирзаевнинг шахсий архиви асосида).....	41
14	<i>D.Artigova.</i> Nazar Eshonqul “Go'ro'g'li” romanida absurd tushunchasi ifodasi.....	45
15	<i>S.Narziyeva.</i> Ruhiyat talqini(Shoyim Bo'tayevning “Sho'rodan qolgan odamlar” qissasidagi ona obrazi misolida).....	47
16	<i>D. Qarshiboyeva.</i> Navro'z nashidasi (Sh Ahrorovanning “Navro'z” she'ri misolida).....	49
17	<i>С.Уразов.</i> “Шоҳи сўзана” комедиясида характерлар талқини.....	51
18	<i>D. Qosimova.</i> Shoh g'arib mirzo - hirot adabiy muhiti vakili.....	52
19	<i>М.О'ralova.</i> Alisher Navoiy mafkurasi va asarlarida yaxshi davlatchilik va adolatning aks etishi.....	53
20	<i>Sh.Ahmedova.</i> Omon Matjonning “Nega men” dostonida falsafiylik.....	55
21	<i>I.Haydarov.</i> Qaramlikning qahrli qismati.....	58
22	<i>D.Usanov.</i> “Timsohning ko'z yoshlari” qissasi xususida.....	60
23	<i>M.Xidirova.</i> Nasrga ko'chgan she'r (Tog'ay Murod ijodida)	63
24	<i>M.Murodova.</i> Ijodkor shaxsi va badiiy obraz.....	64
25	<i>Sh.Jo'rayev.</i> Erkin Vohidov ijodining o'ziga xos qirralari.....	66
26	<i>M.Toshpo'latov.</i> Peyzajda ruhiyat tasviri.....	68
27	<i>N.Shuhratjonova.</i> Poetik tafakkur mahorati (“O'tkan kunlar” romani misolida).....	69
28	<i>M.Hasanboyeva.</i> Mumtoz adabiyotimizda biz bilmagan ochun.....	71